

Олга МАНДИЋ

ИСТОРИЈАТ ЗГРАДЕ НАРОДНОГ МУЗЕЈА ВАЉЕВО

Зграда у којој је данас смештен Народни музеј у Ваљеву представља једну од првих грађевина сазиданих за јавне установе у Ваљеву. Велику заслугу за подизање ове зграде има „Клуб дванаесторице“¹⁾ и ондашњи председник ваљевске општине Радован Лазић.

Шездесетих година 19. века ваљевско школство се налазило у зачећу. Радила је Основна школа која није имала својих сталних просторија. Ваљево 1868/1869. године добија своју прву приватну троразредну гимназију, „реалчицу“ Буре Козарца. Обе школе су одржавале наставу у врло тесним и нехигијенским просторијама.

Од 1859. године води се врло жива преписка ваљевских учитеља са Попечитељством просвете, Управом просвете, Начелством, Министарством просвете и црквених дела око добијања средстава за подизање зграде Основне школе²⁾. Одобрењем средстава није завршен напор Ваљеваца да коначно почне градња школске зграде. Тек након дуже преписке са Министарством грађевина, крајем августа 1868. године, била је готова документација.

Ваљевска Општина је била врло заинтересована за отварање Државне полугимназије. Из истих разлога тражи сагласност од Министарства просвете и црквених дела и Министарства грађевина да будућа зграда буде пространија како би се у њу могла сместити и Полугимназија. Овај захтев је са разумевањем прихваћен. Градња школске зграде почиње тек у пролеће 1869. године, а поверена је предузимачу Димитрију Митровићу.

За Ваљево, које је тада бројало око 3 500 становника, подизање нове школске зграде је од изузетног значаја. По свом архитектонском решењу врло је интересантна. Зидана је у стилу закаснелог класицизма³⁾. Имала је дванасет учиница и четири пространа ход-

1) Д. Недељковић и М. Трипковић, „Сто година Ваљевске гимназије“, Ваљево 1970, стр. 10.

2) Др Бранко Перукичић, „Град Ваљево и његово управно подручје од 1815. до 1915. године“, Ваљево 1973. год., стр. 917.

3) Саопштења, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, 1974. године, стр. 160.

ника. Главни улаз је украшен врло лепим тремом, а на згради се као украс диже кубе са звоном. Звоно је звонило два пута дневно и најављивало почетак наставе у школи.

У октобру 1870. године усељена су два разреда Основне школе у просторије лево од главног улаза. Ваљевска гимназија почела је са радом нешто касније, 23. новембра исте године, а била је усељена у просторије десно од главног улаза.

У једном одељењу ове зграде била је смештена и Градска читаоница.

Одмах након оснивања Гимназије, јавља се потреба за њеним проширењем. Школске 1874/75. године, по молби Општине ваљевске, Министарство просвете и црквених дела даје сагласност за отварање трећег разреда⁴⁾. Ваљево је тако добило Полугимназију. Пошто се Гимназија из године у годину проширивала, заузимајући све већи простор, у истој згради је остало мало места за Основну школу. Гимназија ће користити ове просторије док не буде добила своју нову зграду, чија је градња почела 1905. године, а довршена 22. октобра 1906. године⁵⁾. Те године Гимназија је заувек напустила просторије „зграде под кубетом“ где је и почела свој рад.

За ову зграду везано је и отварање прве стручне школе у граду. Већ 1888. године отвара се школа Ваљевске трговачке омладине⁶⁾. Настава се одржавала само недељом у просторијама лево од главног улаза.

У тој згради радила је и Мушка занатска школа. Прецизних података када је отворена нема али се зна да је била вечерња и да је радила у просторијама десно од главног улаза.

У периоду српско-турских ратова, од 21. маја 1876. до 18. марта 1877. године, зграда је претворена у болницу⁷⁾. Исти је случај и у време српско-бугарског рата од 27. новембра 1885. па до краја године — школа је служила за војне потребе⁸⁾.

Што се тиче самог школског дворишта, оно је било врло неуредно. Око школске зграде су биле ковачнице, пијаца и кафане, а са горње стране, где се сада налази зграда Гимназије, били су празни општински кошеви. Двориште је било прометно што је ометало рад у школи. Тек 1883. године двориште око зграде је калдрмисано и ограђено.

У ратним условима 1912/13. као и за време првог светског рата 1914/15. године, школска зграда је коришћена као болница⁹⁾. У пе-

4) Др Бранко Перуничкић, исто, стр. 957.

5) Радован М. Драшковић, „Из прошлости Ваљева“, Ваљево 1973.

6) Јубиларна година Школског центра за економско образовање — 1969/70, Ваљево 1970, стр. 11.

7) Д. Недељковић и М. Трипковић, Исто, стр. 24.

8) Исто, стр. 36.

9) Усмено казивање учитеља у пензији Видоја Јовановића, април 1976. година.

риоду аустријске окупације од 1916. до 1918. године ради Основна школа, али под надзором окупатора. У овом периоду не ради Занатска школа као ни школа Трговачке омладине, али ће након рата објекте школе наставити да раде у истој згради.

Између два рата овде ради Основна школа која извесно време носи назив Основна школа „Љуба Ненадовић“¹⁰⁾. Школске 1939/40. године у згради је основана Средња техничка школа са електро и машинским одсеком¹¹⁾. Од 27. марта 1941. године школа привремено не ради до јесени исте године. Поред Техничке ради и Основна школа. Од марта 1942. године Основна школа је исељена, а зграда је уступљена на коришћење Државној трговачкој академији¹²⁾. Десно крило зграде користи Трговачка академија а лево Техничка школа¹³⁾. У периоду окупације школске 1942/43. године, обе школе су исељене, а просторије зграде су повремено коришћене за смештај окупаторских трупа и војних магацина¹⁴⁾.

После ослобођења, од 26. марта 1945. године, зграда се користи поново за школске потребе. У њој ради Државна трговачка академија. Настава се одржавала у четири учионице, а школа је радила у три смене. Час је трајао четрдесет минута. Ове године Државна трговачка академија мења назив у Економски техникум, и она у згради остаје до 1959. године, када се иселила у просторије данашњег Центра за техничко образовање.

У периоду од 1945/46 до 1959/60. године у тој згради ради и Средња техничка школа. Извесно време била је смештена и Средња медицинска школа¹⁵⁾. Од 1955. године до 1958. у згради је радила Женска радничка школа¹⁶⁾. Због великог оптерећења од школске 1950/51. до 1952/53. године Техничка школа је привремено исељена у зграду на углу Пантићеве и Караборћеве улице¹⁷⁾. Школске 1959/60. године Техничка школа се исељава у новосаздану зграду где се и данас налази¹⁸⁾.

Целокупна зграда је испражњена 21. децембра 1959. године и уступљена на коришћење Основној школи „Сестре Илић“. У њој се користи десет учионица за наставу, две канцеларије, две просторије за ОТО и један кабинет за физику и хемију. И поред тога што је уступљена целокупна зграда осећа се недостатак простора. Школа ради у три смене са скраћеним трајањем часа. Школске 1966/67. године Основна школа је исељена у просторије Гимназије у улици Милована Глишића.

10) Исто, април 1976. год.

11) С. Урбан — Ј. Грујичић — А. Јевтић, Покошени цветови, Ваљево 1969, стр. 25.

12) Исто, стр. 25.

13) Усмено казивање Борислава Вујића, марта 1976. године.

14) Исто, март 1976. године.

15) С. Урбан — Ј. Грујичић — А. Јевтић, исто, стр. 26.

16) Јубиларна година ... стр. 24.

17) Усмено казивање Марјановић Мирослава, април 1976. год.

18) С. Урбан — Ј. Грујичић — А. Јевтић, исто, стр. 25.

Зграда је 1966. године уступљена Народном музеју у Ваљеву (решење Скупштине општине Ваљево број 05-8623/1 од 27. 7. 1967. године). У те сврхе на згради је извршена потребна адаптација по пројекту архитекте Божидара Крковића. Радове су изводили Стамбена заједница „Брђани“ и Грађевинско занатско предузеће „Изградња“. Унутрашњост просторија је адаптирана за потребе Музеја. Петнаестог септембра 1969. године завршена је коначна изложбена поставка и Музеј отворен за посетиоце. Ова адаптација, као и претходне, учинила је доста да зграда изгуби од свог оригиналног изгледа.